

Süyûti'nin Kur'ân Kıssalarına Yaklaşımı ve Kıssalardan Hüküm İstinbâtı (el-İklîl Fî İstinbâtî't-Tenzîl Örneği)

Jalal Al-Din Al Suyuti's Approach To Quran Qasas (Stories) And Revealing Judgments Within The Qasas (Sample Of Al-Iklil Fî Istinbat Al-Tanzeel)

Ahmet YELATAN

Yüksek Lisans, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Student, Master Program, Sivas Cumhuriyet University, Social Sciences, Department of Basic Islamic Sciences, Sivas, Turkey, ahmet-yelatan@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3347-1568>

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü – Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliř Tarihi – Date Received	22 Haziran / June 2022
Kabul Tarihi – Date Accepted	26 Eylül / September 2022
Yayın Tarihi – Date Published	30 Eylül / September 2022
Yayın Sezonu - Pub Date Season	Eylül / September

Atıf / Cite as: Yelatan, A. (2022), Süyûti'nin Kur'ân Kıssalarına Yaklaşımı ve Kıssalardan Hüküm İstinbâtı (el-İklîl Fî İstinbâtî't-Tenzîl Örneği)/Süyûti'nin Kur'ân Kıssalarına Yaklaşımı ve Kıssalardan Hüküm İstinbâtı (el-İklîl Fî İstinbâtî't-Tenzîl Örneği). Turkish Academic Research Review, 7 (3), 827-846. Retrieved <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr/issue/72766/1134481>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr>

Copyright © Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey. All rights reserved.

Süyûti'nin Kur'ân Kıssalarına Yaklaşımı ve Kıssalardan Hüküm İstinbâtı (el-İklîl Fî İstinbâtî't-Tenzîl Örneği)

Ahmet YELATAN

Öz

Kur'ân'ı Kerîm, yaklaşık yirmi üç yıl zaman zarfında, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) indirilen, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkartan, tüm insanlar için evrensel bir mesaj, tüm Müslümanlar için de bağlayıcı ilahi bir kitaptır. Kur'ân'ın muhtevâsına baktığımızda bunun üç temel unsur üzerine inşâ edildiğini görürüz ki bunlar; itikad, amel ve ahlakıtır. Temel gayesi, insanları dünyada saadete, ahirette de kurtuluşa ulaştırmak olan Kur'ân, bu sebeple her dönemde âlimlerin temel uğraşısı olmuştur. Kur'ân'la hemhâl olan her âlim, Kur'ân'ın anlaşılması noktasında farklı bir metod benimsemiştir. Bu âlimlerden biri de Memlüklerin hüküm sürdüğü yıllarda yaşamış olan Celâleddin es-Süyûti'dir. (öl. 911/1505) Süyûti, Kur'ân'ın önemli bir bölümünü teşkil eden kıssaları, klasik müfessirlerin aksine farklı bir yol benimseyerek te'vîl etmeye çalışmıştır. Süyûti'nin Kur'ân kıssalarına yaklaşımını ele aldığımız bu çalışmada, *el-İklîl fî İstinbâtî't-Tenzîl* adlı tefsir eserini örnek göstererek, bu tefsir eserinde yer alan kıssaların, klasik diğer tefsirlere göre tek bir yönünün bulunmadığı örneklerle izah edildi. Kur'ân'ın önemli bir kısmını oluşturan kıssalar, nazil olduğu dönemdeki muhatap kitleye Hz. Peygamber'in (s.a.v.) davet zamanı ile ilgili bilgiler sunarak, zihinlerde mâzi, hâl ve istikbale âit, muhatabın dünya-âhiret mutluluğu için bir profil meydana getirir. Kur'ân kıssaları, ilahi mesajın amacını gerçekleştirmede başvurulan bir vasıtaadır. Müfessirler genellikle Kur'ân kıssalarını edebî-ahlakî açıdan ele almışlardır. Kıssaların, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) ve müminleri teselli, düşmanları tehdit amacı taşıdığına dikkatleri çekmeye çalışmışlardır. Elbette böyle bir şey Kur'ân'ın büyük bir bölümünü oluşturan kıssaların tek gayesi değildir. Bu yönüyle kıssalara tek bir pencereden bakmak, Kur'ân'ı eksik anlamaya yol açabilir. Süyûti'nin, Kur'ân kıssalarına nasıl yaklaştığı konusu çalışmamızın temelini oluşturacaktır. Konuya dair eserinden örnekler sunulacaktır. Bu yönüyle Süyûti'nin, kıssalara farklı bir pencereden yaklaştığını ve onlardan hüküm istinbât ettiğini görmüş olacağız.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Celâleddin es-Suyûti, el-İklîl fî İstinbâtî't-Tenzîl, Ahkâm, Kıssa.

Süyûti'nin Kur'ân Kıssalarına Yaklaşımı ve Kıssalardan Hüküm İstinbâtı (el-İklîl Fî İstinbâtî't-Tenzîl Örneği)

Abstract

The Quran is a holy book revealed to Prophet Muhammed (s.a.w) within twenty years, brought people out of the darkness to the light, a universal message for all human beings, and is a binding divine book for all Muslims. When we observe the content of the Quran, we see that it was built on three foundations; belief (i'tiqad), deeds (amal), and ethics (akhlaq). The Quran, whose primary purpose is to bring people happiness in this world and salvation hereafter, has been the main concern of scholars in every

period. Each scholar who communes with the Quran has adopted a different method for understanding the Quran. One of these scholars is Jalal al-Din al-Suyuti(died.911/1505), who lived during the reign of the Mamluks. Suyuti tried to interpret the stories (qasas) in the Quran, which constitute an important part of the Quran, by adopting a different way, unlike the interpretations (ta'wils) made by classical commentators (mufasssirs). In this study, in which we discuss his approach to the Quran stories in his tafsir work called al-İqlîl fî İstinbati't-Tanzîl, it will be pointed out that compared to other classical tafsirs, the stories are viewed from a different window. The stories, which form an significant part of the Qur'an, convey the events that happened in previous the and will have in the future, as well ass several information the as regards period in which it is located, for people to live a prosperous life and form a profile in the minds of the past, present and future time. Qur'anic Stories are one of the means used in realizing the purpose of the Qur'an. Savant of tafsir have generally looked at the Qur'anic Stories from a literary-moral point of view and have tried to withdraw caution to truth the that these ones Qur'anic Stories have the purpose of comforting the prophet and Muslims. Of course, stories have such a purpose, but this is not a basic purpose. The stories form a large part of the Qur'an. In this esteem, looking at the stories from a single point of view means understanding the Qur'an incompletely. The subject of how Suyuti approaches the tales of the Qur'an forms the basis of our study. We freedom try to present the examples in the book in command to the sense subject. In this respect, we will see that Suyuti approaches the stories from a different angle and draws conclusions from the stories.

Structured Abstract

The Quran is a holy book revealed to Prophet Muhammed (s.a.w) within twenty years, brought people out of the darkness to the light, a universal message for all human beings, and is a binding divine book for all Muslims. When we observe the content of the Quran, we see that it was built on three foundations; belief (i'tiqad), deeds (amal), and ethics (akhlaq). The Quran, whose primary purpose is to bring people happiness in this world and salvation hereafter, has been the main concern of scholars in every period. Each scholar who communes with the Quran has adopted a different method for understanding the Quran. One of these scholars is Jalal al-Din al-Suyuti(died.911/1505), who lived during the reign of the Mamluks. He wrote refutations to the scholars of the period with his brave attitudes at a young age. Suyûti, who made a name for himself in many scientific fields, left valuable works on Islamic culture and civilization. His tafsir called, al-İqlîl fî İstinbati't-Tanzîl which is one of his works in Islamic sciences, is an important work. This work has been counted among the ahkam commentaries. Suyuti tried to interpret the stories (qasas) in the Quran, which constitute an important part of the Quran, by adopting a different way, unlike the interpretations (ta'wils) made by classical commentators (mufasssirs). In this study, in which we discuss his approach to the Quran stories in his tafsir work called al-İqlîl fî İstinbati't-Tanzîl, it will be pointed out that compared to other classical tafsirs, the stories are viewed from a different window. The stories, which form an significant part of the Qur'an, convey the events that happened in previous the and will have in the future, as well ass several information the as regards period in which it is located, for people to live a prosperous life and form a profile in the minds of the past, present and future time. Qur'anic Stories are one of the means used in realizing the purpose of the Qur'an. Savant of tafsir have generally looked at the Qur'anic Stories from a literary-moral point of view and have tried to withdraw caution to truth the that these ones Qur'anic Stories have the purpose of comforting the prophet and Muslims. Of course, stories have such a purpose, but this is not a basic purpose. The stories form a large part of the Qur'an. In this esteem, looking at the stories from a single point of view means understanding the Qur'an incompletely. The Qur'an stories are narrative techniques that help humanity to decide about its past, the period in which it lived, and its future. The stories of the Qur'an are a form of style

in which Allah's decrees are expressed. It is a guide for believers to understand and interpret the Qur'an. It gives good news to believers, teaches them the principles of worship, and warns those who do not believe. It provides information about what will come true aftermath. Qısas-ul-Qur'an is one method used to realize the purpose of divine revelation. As a result of researching and examining the stories of the Qur'an, we see that they are generally events that took place between previous prophets and messengers and the communities to which they were sent. The stories contain some Shariah principles in terms of Islamic law. Some of these provisions were abolished, and some were changed and transferred to the Muslims. Therefore, the stories are in a close relationship with Islamic law. It is understood that the stories shed light on every period, draw lessons from exemplary events, and point to moral principles and the legal field. It is evident that the Qur'an stories carry Islam's messages in every aspect. While narrators (muhaddis), mystics, linguists, historians, men of letters, and sociologists approached the stories from their own perspectives, commentators who were interested in judgments also approached them from their own perspectives. Suyuti also tried to look at the stories from the point of view of judgment. Suyûtî pointed out the legal regulations related to individual and social life and stated in his work called 'al-iqlîl' that the stories are the source of law. In this context, our author has drawn judgments from the stories and reminded their relationship between the stories and Islamic Law. The subject of how Suyuti approaches the tales of the Qur'an forms the basis of our study. We freedom try to present the examples in the book in command to the sense subject. In this respect, we will see that Suyuti approaches the stories from a different angle and draws conclusions from the stories.

Keywords: Qur'an, Jalal al Dîn al-Suyûtî's, al-Iklîl fî İstinbat al-Tanzeel, Ahkam, Parable.

Giriş

Kur'an'ı Kerîm, insanoğlundan dünya-ahiret dengesini kurmasını istemektedir. Kur'an'ı Kerîm incelendiğinde bunları açıkça görmek mümkündür. İnsan, manevi olarak bir şeye ihtiyaç duyarken aynı zamanda maneviyata ulaştıracak maddi prensiplere de ihtiyaç duyar. Bu insanoğlu için vazgeçilmez ve zorunludur. Kur'an bir yandan bunu uygularken bir yandan da maddi olarak prensip ve kurallardan bahsetmiştir. Kur'an üzerinde çalışmalar yapan âlimlerin bir kısmı manevi prensiplerle uğraşmış ve çeşitli eserler meydana getirmişlerdir. Kısasu'l-Kur'an, Kur'an'da tevhd, Kur'an'da ahlak gibi konuları incelemişlerdir. (Çelik, 2001) Bir kısmı Kur'an kıraatleri üzerinde dururken bir kısmı da ahkâm âyetleri üzerinde durmuş ve çeşitli yasalar istinbât etmişlerdir. Kur'an-ı Kerîm'i incelediğimizde onun tevhd eksenli bir dil yapısı etrafında şekillendiğini, karşısındaki muhataplarına Allah'ı tanıyıp bilme ve O'nun emirlerine itaat etme noktasında bir derece kazandırdığını görmemiz mümkündür. (Gökkır, 2016)

İnsanların hak ve sorumlulukları, hayatın her alanında geçerli olacak kural ve düzenlemeler beşeriyet için vazgeçilmez birer unsurdur. İnsan ancak bu hak ve sorumlulukları uyguladığı takdirde dünya ve ahiret dengesini kurar ve mutluluğa

ulaşır. Kur'ân da insanın dünya ahiret mutluluğunu sağlamakta ve buna dair çeşitli kurallar ve prensipler ortaya koymaktadır. “Allah'ın sana verdiği ahiret yurdunu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma! Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma! Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez.” (Kur'ân Yolu, 28:77). Yani dünya-ahiret dengesini isteyen kullar bu kuralları öğrenmek ve uygulamak zorundadır. Aksi halde bu dengeyi kaybederler. İşte bunu amaçlayan Kur'ân, çeşitli yöntemlerle bunu muhataplarına aktarır. İşte bu yollardan biri de hiç şüphesiz ki Kur'ân'da yer alan kıssalardır. Konunun uzamaması ve maksadının aşmaması için bizler sadece döneme damga vuran ve büyük âlimlerden sayılan Süyûti'nin kaleme aldığı *el-İklîl'de* kıssalara bakışını ortaya koyacağız.

İslâm'î ilimler sahasında kendisinden söz ettiren Celâleddîn es-Süyûti, (öl. 911/1505) Memlûklerin hüküm sürdüğü yıllarda yaşamış olan ve hayatını ilme adayan önemli bir şahsiyettir. (Özkan, 2010). Süyûti, TDV İslâm Ansiklopedisi). Küçük yaşlarda gösterdiği cesur tavırları ile dönemin ilim adamlarına reddiyeler yazmıştır. Birçok ilmi alanda isminden söz ettiren Süyûti, İslam kültür ve medeniyetine değerli eserler bırakmıştır. İslâmî ilimler içerisinde kaleme aldığı eserlerinden biri olan *el-İklîl fî İstinbâti't-Tenzîl* adlı tefsiri, önemli bir eserdir. Bu eser, ahkâm tefsirleri arasında sayılmıştır.

Süyûti'nin, *el-İklîl* adlı eserinde Kur'ân kıssalarına yaklaşımını ele aldığımız bu çalışmada, kıssalara farklı bir pencereden bakıldığına işaret edilecektir. Kur'ân'ın önemli bir kısmını meydana getiren kıssalar, nâzil olduğu dönem içerisinde muhatapına mâziden ve gelecekte gaybi haberleri verir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dâvet süreci ile ilgili bilgiler sunar. Zihinlerde mâzi, şimdi ve istikbale dâir bir profil meydana getirerek geleceğimizi kurmada önemli bir rol oynar. Kıssalar, ilahi mesajın amacını gerçekleştirmek için Kur'ân'da başvurulan birer vasıta. Müfessirler genellikle Kur'ân kıssalarına edebi-ahlaki yönden bakmışlardır. Kıssaların, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) ve müminleri teselli amacı taşıdığına dikkatleri çekmeye çalışmışlardır. Kıssalar, Kur'ân'ın büyük bölümünü oluşturur. Bu yönüyle kıssalara tek bir pencereden bakmak, Kur'ân'ı, ilâhî mesajın ekseninde eksik anlamaya götürür.

1. Kıssa

1.1. Kıssa Kavramının Analizi

Kıssa, قصة lügatte; “*anlatmak, birine haber nakletmek, kesip atmak, takip, izinden gitmek, arkasından gitmek*” manalarına gelen “*kassa*” (k-s-s) fiilinden türemiştir. (İbn-i Fâris, 1991; İsfehâni, çev. 2010). Bunun yanında “*Kasas*” ve “*Kass*” kelimeleri göğüs, göğüs kısmının baş tarafı, ortası veya göğüs kemiği, bir şeyin kayda değer tarafını ifade ederken; “*Kusasu’s-Şa’ri*” terimi; alındaki saçların bittiği nokta, ön tarafta başın orta kısmı gibi anlamlarında da kullanılmıştır. (İbn Manzûr, 1993). Kıssa, bir şahıs veya bir şeye ait olayların hikâye edilmesi anlamına da gelmektedir. (Şengül, İ. 2002). Kıssa, TDV İslâm Ansiklopedisi) Hikâye, meydana gelmiş olsun veya olmasın anlatılan tüm olaylar için kullanılan bir ifade olmasına rağmen, “*kıssa*” da vakıa ile örtüşme, olmuş olayların anlatımı gibi özellikler bulunmaktadır. (Demir, 2015, s.70)

Istilahta ise, “*Önceden gelen peygamberler, insanlar ve toplumlarla ilgili olayları nakleden veya olayların Kur’ân’a has bir üslup ve aktarım metoduyla, geçmişte yaşanan bir olayı, gelecek nesillere aktarmak*” şeklinde tanımlanabilir.” (Güneş, 2004, s.12). Bir başka tanımlamaya göre de kıssa; “*İnsanlık tarihi zarfında tarihin dibinde kaybolup giden veya sözlü bir şekilde hadiseleri aktarılan ve yerle bir edilmiş harabelerde yaşayan insanların izlerinde devam eden insanların üzerinden geçmiş olayların, daha sonraki nesiller için ibret almak üzere canlandırılarak anlatılagelmesi*” (Güneş, 2004) şeklinde tarif edilebilir.

Kur’ân-ı Kerîm’deki kıssaların, zaman ve mekân durumlarına atıf yapılmamıştır. Genel itibariyle bu durum, olayların zaman ve mekân durumlarına atıf yapılmadan anlatılması hayalin en nihai noktalarına uzanmasına sebep olmuştur. Kıssaların olgularına, zaman zaman eksiltmeler yapılırken, bazen de kendilerine ilavelerde bulunulmuş, böylece olayların gerçek yüzü değiştirilmiştir. (Kılıç, 1993, s.179).

Kıssalardaki olaylar, yaşanmış veya yaşanmamış olabilir. Kesin bir bilgi bulunmamasına rağmen kıssada olayla örtüşme, yaşanmışların anlatımı vb. özellikler bulunmaktadır. (Demir, 2015, s.70). İslam terminolojisinde ve Kur’ân perspektifinde kıssa denildiği zaman Kur’ân’da yer alan tarihi niteliğe sahip olaylar ve yaşanmış/yasanmamış hayat hikâyeleri anlaşılır. Kur’ân bağlamında bizâtihi kıssa şeklinde bir kelime değil de kıssa kökünden gelmiş, asıl itibariyle isim olup mastar makamında, çoğul formunda olan kasas kullanılmaktadır. (Kayacan, 2013, s.32). Kıssa ve kıssadan türeyen kelimeler Kur’ân’da genel itibariyle 21 âyette, toplam olarak 25 defa geçmektedir. (Abdübâki, 2007, s.654). Kehf/64 ve Kasas/11 âyetlerinde; bir kimsenin izini takip etmek, ardından gitmek manasında kullanılmıştır.

Bu iki âyet haricinde; anlatmak, haber vermek, aktarmak, beyân etmek manalarında kullanılmıştır:

“Bir kısım peygamberleri sana daha önce anlattık, bir kısmını ise sana anlatmadık. Ve Allah, Mûsâ ile gerçekten konuştu.” (Kur'ân Yolu, 4:164)

“Bu esnada kızlardan biri utangaç bir eda ile yürüyerek yanına geldi; “Bizim yerimize (hayvanlarımızı) sulamanın karşılığını ödemek üzere babam seni çağırıyor” dedi. Mûsâ, babalarının yanına gelip de ona başından geçenleri anlatınca, “Korkma, zalimler güruhundan kurtuldun” dedi.” (Kur'ân Yolu, 28:25)

“Yahudilere daha önce sana sözünü ettiğimiz şeyleri haram kılmuştuk. Onlara biz haksızlık etmedik, fakat onlar kendi kendilerine haksızlık ediyorlardı.” (Kur'ân Yolu, 16:118)

“Senden önce de elçiler gönderdik; onlardan sana hayat hikâyelerini anlattıklarımız var, anlatmadıklarımız var. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir elçi âyet getiremez. Allah'ın buyruğu geldiğinde artık hak yerini bulmuştur ve ilâhî hakikatleri yok etmeye kalkışanlar hüsrana uğramışlardır.” (Kur'ân Yolu, 40:78)

“Biz bu Kur'an'ı sana vahyetmekle (başka konular yanında) en güzel kıssayı da anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen daha önce bunları bilmiyordun. Bir gün Yûsuf, babasına demişti ki: “Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederken gördüm. Babası, “Yavrucuğum” dedi, “Rüyayı sakın kardeşlerine anlatma, sonra sana tuzak kurarlar! Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır.” (Kur'ân Yolu, 12:3-5)

Kur'ân kıssaları, Hz. Âdem'den (a.s) günümüze, insan hayatında var olan, toplumdaki iyi-kötü, doğru ve yanlışları algılama imkânı sunar. Kıssalar ayrıca, iman edenleri müjdeleme, iman etmeyenleri uyarma, kendileri için olan sonuçları haber şeklinde nakletme, terbiye edilme, ahlakı tanıma, akîde ve ibadetleri ifade etme açısından önemli bir yere sahiptir. (Zühayli, 1992, s.6-17).

Kur'ân, gözle görülebilen olayların, görüntülerin, zihinde meydana gelmiş soyut anlamların ve deruni durumların yanında insan tiplerleriyle hem beşer tabiatına hem de beşer üstü metafizik alana hitap edecek yönde tasvir metodunu kullanır ve tablo halinde gözler önüne serer. Öyle bir canlılık verir ki, zihinlerde oluşmuş o mefhumun hareketli bir şekle geldiği; rûhâni durum ve hallerin canlı bir halde sahneye döndürüldüğü; insan tiplerinin canlı hâle gelip bir anlam kazandığı ve

beşeriyetin somut bir hale büründüğü görülür. (Kutup, 2014, s.54). Muhatapların içine bu canlı mesajların kolay bir şekilde yerleştirilmesinde Kur'ân kıssaları bir araç işlevi görür. İnsanı mefhumuyla birlikte en iyi bilen Allah Teâlâ, bu durumu kıssalar vasıtasıyla ifade eder ve insanoğluna vereceği mesajı olayların perde arkasından anlatır. Bu durum, Kur'ân'ın ideâl irşâd yollarından birisidir.

1.2. Kıssaların Gayesi ve Muhtevası

Kur'ân-ı Kerim'in bütün insanlara gönderilmesinin altında mutlaka birtakım gayeler vardır. En genel şekilde açıklayacak olursak; bu gayelerin insanoğlunun can güvenliğini, inancını/dinini, neslini, malını ve aklın korunmasını sağladığını söyleyebiliriz. Allah insanların hâlini dikkate alarak bu temel amaçlar ile insanların zihninde tablolar oluşturur. Bunlar belli bir kesime ait olmayıp bütün insanlara sunulmuş zengin tablolardır. Kur'ân kıssalarının, Hz. Peygamberi sadece teselli etme amacıyla kullanılan bir anlatım tekniği olmadığını beyân edebiliriz. Bu, bir sebep olmakla beraber kıssaların temel sebebi arasında yer almaz. Kur'ân-ı Kerim'in en önemli bölümünü oluşturan kıssalar, indiği zamanın muhatabına, mâziden ve müstakbelden gaybi haberleri, bunun yanında yaşanan zaman içerisinde yani Hz. Peygamber (s.a.v)'in davet zamanıyla alakalı bilgiler aktarır, insanların zihinlerinde mâzi, şimdi ve geleceği oluşturur. Geleceğimizi inşa etmede büyük rol oynar. (Şengül, 1994)

Seyyid Kutup kıssaları, kıyametle alakalı sahneler, insan tiplmeleri, vicdanlara seslenen birer hitap şeklinde açıklar. (Kutup, 2014, s.8-9). Kur'ân kıssaları daha çok Mekke döneminde indirilmiştir. Medine dönemindeki Kur'ân kıssaları daha çok birer hatırlatma şeklinde tekrar anlatım niteliğindedir. (Câbiri, 2013, s.484). Kur'ân kıssaları, Kur'ân'daki diğer mevzular gibi kıyamet tasvirlerinin sunulduğu, Allah'ın nimet ve azap tasvirleri, ölümden sonra dirilme ile ilgili olarak ortaya konulan deliller, açıklanan taabbûdi mevzular gibi örneklerden oluşur. (Kutup, 2014, s.203).

Kur'ân kıssalarında dini gayelere de yer verilir. Bunun bir göstergesi de dini atılımların önünde, sonunda ya da ortasında yani metnin her yanına yayılmış olmasıdır. (Kutup, 2014, s.242). Kur'ân'da yer alan kıssalar, peygamberlerin mücadele ettiği karşıtları arasındaki olaylardan bahsederken, genel geçer toplumsal kurallara da işaret eder. (Şimşek, 1993, s.83). Dolayısıyla Kur'ân kıssalarında toplumları ilgilendiren ilahi kuralların yanı sıra iman etmeyen, inkarda ısrar edenlerin tutum ve davranışları gözler önüne getirilir.

1.3. Kıssaların Özellikleri

Kur'ân kıssalarında, önceki nebi ve resullerin durumları anlatılarak, bu olaylardan alınması gereken ibretler yer almıştır. Kur'ân kıssaları, toplumsal hayatta yaşanan gerçeklerin pratik birer yansımalarıdır. Kur'ân kıssaları, içerik, biçim ve üslûp olarak farklı özelliklere sahiptir. İçerik olarak bakıldığında onların yalandan, hurafelerden uzak olduğu görülmektedir.

Seyyid Kutup şöyle bir ifadeye bulunur: “Kur'ân kıssalarının büyük çoğunluğu parça parça ayrılır. Daha sonra yavaş bir şekilde uzatılarak nihayet en büyük parçalar ortaya atılır. Bütün bu parçalar, bir araya gelerek de kıssanın gövde bölümünü oluşturur. Ayrı halde sunulan tüm bu parçalar tamam olduğunda kıssa, bu düzen şekliyle tamamlanır.” (Kutup, 2014, s.234). Dolayısıyla Kur'ân kıssalarının iniş sıralaması takip edildiği zaman her defasında yeni bir bilgi ve sahnenin arz edildiği görülür.

Kur'ân kıssalarına bazı zamanlar başından, bazı zamanlar ortasından, bazı zamanlar da sonundan başlanması dikkat çekicidir. Bazı kıssalara bakıldığında ise bir resul/nebî ya da örnek gösterilmiş bir şahsiyetin doğumuyla başladığı, (Kasas, 28/7) bazı kıssaları incelediğimizde ise daha ileriki bir safhadan başladığı görülmektedir. (Kutup, 2014, s.234). Ashab-ı Kehf kıssasında anlatılan gençlerin durumları, doğdukları yerler, nereli olduklarına dair bilgi verilmeden sadece onların iman eden gençler olduğu aktarılmıştır. (Kehf, 18/13) Ashab-ı Kehf kıssası, bir yönüyle iman etmiş gençlerin muhafazasına diğer yönüyle de yeniden dirilişin hak olduğuna delâlet eden bir mucizedir. (Bakkal, Teber, 2021) Öte yandan Yasin sûresinde yer alan zatın (Yâsîn, 36/20) ismi zikredilmeyerek sadece ‘bir adam’ ifadesi kullanılmıştır. Fakat buna karşın Hz. Yusuf kıssasının bir defada baştan sona kadar anlatıldığı görülmektedir. Hz. Mûsâ kıssası ise Kur'ân'da zikredilen en detaylı kıssadır.

Kur'ân kıssalarının dikkat çeken başka bir özelliği de gereksiz ayrıntılardan; zaman ve mekân kaydından uzak olmasıdır. (Yıldırım, 1979, s.49). Kur'ân kıssalarındaki şahsiyetler değişkenlik göstermektedir. Zaman zaman erkek/kadın olabildiği gibi bazı kıssalarda ise bir topluluktan bahsedildiği görülmektedir. Diğer bazı kıssalarda manevi topluluklardan (melek-şeytan-cin) bahsedildiği görülmektedir. Az olmakla beraber kıssalarda zikredilenler arasında; kuşlar, karıncalar, yılan, köpek, sığır gibi birer hayvan türleri olduğu da âşikardır. (Abay, 2007, s.54).

1.4. Kıssaların Kur'ân'daki Yeri

Kur'ân kıssaları, bazı bilginlere göre Kur'ân-ı Kerîm'in 1/3, diğer bazı bilginlere göre 2/3'ni oluşturur. Bu tespitler kesin olmamakla beraber kısmi bir gerçeği ifade eder. (Yıldırım, 1979, s.37). Bazı araştırmacılar, Hz. Peygamber dönemindeki hadiseleri göz ardı ederek Kur'ân'daki kıssaları tespit etmeye çalışmıştır. Bu tespitler neticesinde kıssaların kapladığı âyet sayısını 1651 olarak belirlemişlerdir. Sonuç olarak bu araştırma ve değerlendirmeye göre kıssalar yaklaşık olarak Kur'ân'ın dörtte birlik bir kısmını teşkil etmektedir. (Güler, 1998, s.113). Burada en önemlisi, Kur'ân'ın büyük bir kısmının kıssalardan teşekkül ettiğini görüp, insan açısından olumlu ve olumsuz değerlerin gün yüzüne çıkarılmasını sağlamaktır. (Görgün, 1998, s.20). Bu yönüyle kıssalar Kur'ân'ın büyük bir bölümünü oluşturur.

1.5. Kur'ân Kıssalarının Hukukla İlişkisi

Kur'ân kıssalarına bakıldığında zaman bir kısmının hukuki düzenlemelerle ilgili olduklarını görmek mümkündür. Söylediklerimizin daha iyi anlaşılması için Şûra sûresine bakalım. Allah: *“O, Nûh'a gönderdiklerini, sana indirdiklerimizi, İbrâhim, Mûsâ ve İsâ'ya vahyettiklerimizi size bir din bıraktı ki o dini ayakta tutmanız içindir. Bu konuda ayrılığa düşmeyin. Kendilerine dâveti yaptığın İslâm dini müşriklere ağır bir yük geldi. Allah (dinini tebliğ için) dilediği kimseyi seçer ve kendisine uyanı doğruya iletir.”* (Kur'ân Yolu, 43:13) buyurur. Bütün ilâhî dinlerde müşterek hükümlerin olduğu açıktır. Bir diğer âyette de Allah Teâlâ: *“Ey iman edenler! Sakınmanız için sizden öncekilere oruç yazıldığı gibi size de sayılı günlerde yazıldı.”* (Kur'ân Yolu, 2:183) buyurur. Diğer bir âyette ise Allah Teâlâ, insanlardan diğer peygamberlere indirilen vahye inanmalarını beyân etmiştir. (Kur'ân Yolu, 2:136). Âyetten hareketle bütün peygamberlerin mesajlarının bir olduğu bizim de onlara inanmamız gerektiği anlaşılmaktadır. Vahyin sahibi tek olan Allah'tır. Bundan dolayıdır ki Kur'ân kıssalarının, İslam hukuku ve diğer alanlarla sıkı bir ilişkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Şer'i hükümlerin değişebileceği âşikardır. Bütün şeriatın değişeceğine ve eski ümmetlerde var olan hükümlerin hepsinin İslam'da yer almayacağına dair kesin bir delil de yoktur. Kur'ân kıssalarının diğer âyetler gibi emredici olduğunu unutmamak gerekir. Bu kıssalar Kur'ân'da boş yere zikredilmemiştir. Nitekim eski ümmetlerin helak olma sebepleri bu kıssalarda yer almaktadır ve bunlar Hz. Muhammed'in ümmetine bir uyarı niteliği taşımaktadır. Onların yaptığı hatalardan Müslümanların sakınması için de bu kıssalar Kur'ân'da yer almıştır. Bu yüzden denilebilir ki Kur'ân kıssalarının İslam hukuku ile ilişkisi kuvvetlidir.

Kıssalar, İslam hukuku bakımından bir takım şer'î prensipler ihtiva etmektedir. Kıssalarda yer alan ibadetlerle ilgili hükümler, fihî ilgilendiren eserlerde delil olarak gösterilenin haricinde az bir şekilde yer verilmiştir. (Karaman, 2006, s.31). Kur'ân kıssalarında ibadetle alakalı farklı hükümler ve prensiplerin yer aldığı görülür. Bu hükümlerin bir kısmı ortadan kaldırılmış, bir kısmı da değiştirilerek Müslümanlara intikal etmiştir. Allah şöyle buyurmuştur:

“Mûsâ ve onun kardeşine şu şekilde vahyettik: “Kendi kavimlerinize Mısır diyarında evler inşâ edin, evlerinizi ibadet yeri yapın ve namazı eda edin. (Ey Mûsâ!) İman edenlere müjde ver.” (Kur'ân Yolu, 10:87).

Kıssalardaki anlatımlardan yola çıkarak, geçmiş nebi ve resullerin de namaz kıldığını, dolayısıyla diğer dinler ve kavimlerde namazın var olduğu anlatılmaktadır. Kur'ân, Hz. İbrahim'in namaz ibadetine şu şekilde işaret eder: *“İbrâhim'i Beytullah'ın olduğu yere yerleştirdiğimizde de ona şöyle vahyettik: “Bana hiçbir şekilde hiçbir şeyi (kudretime) denk birini tutma; tavaf yapanlar, kıyâm halinde duranlar, rükûya ve secdeye gideler için de evimi (beytimi) tertemiz tut. (Kur'ân Yolu, 22:26).*

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Yusuf'un (a.s) kıssası anlatılırken Allah Teâlâ şöyle buyurur: *“Ya 'kub şöyle bir cevapta bulundu: “Geçilemez engellerle kuşatılmanız dışında, onu (Yusuf'u) bana kesinlikle tekrar getireceğinize dair Allah'a yeminle (Allah'ın adını anarak) kesin bir söz beyân etmedikçe onu (Yusuf'u) sizlerle beraber göndermem! Kendisine hepsi de kesin bir söz verince: “Söylemiş olduklarımıza Allah şahittir” dedi.” (Kur'ân Yolu, 12:66). “Kardeşleri kendilerine dönerek, “Ne arıyorsunuz?” diye sordular. Kralın (Melik'in) su kabını aramaktayız; onu her kim bulup getirene ödülümüz (bir deve yükü bahşişimiz) var” şeklinde cevap verdiler. İçlerinden bir kişi: “Ben bu kavle (söze) kefil olurum” dedi.” (Kur'ân Yolu, 12:71-72). İşte Yusuf (a.s) kıssasında yer alan bu hadise kefalet akdinin meşruiyetini oluşturmaktadır. Aynı zamanda cuâle/ödül akdini oluşturduğu da söylenebilir.*

Ukûbatla ilgili ilgili hükümleri de Kur'ân kıssalarında görmemiz mümkündür. Allah, Hz. Mûsa kıssasında Tevrat'ta var olan hükmü şöyle buyurur: *“Tevrat içinde İsrâiloğulları'na, “Cana karşılık can, göze karşılık göz, buruna karşılık burun, kulağa karşılık kulak, dişe karşılık diş... Yaralanmalarda da kısas (ceza) vardır. Her kim kısası bağışlayıp affederse bu onun için bir kefâret olmuş olur. Aynı şekilde kim ki Allah'ın indirdiğiyle hükmünü (tatbik etmez yüz çevirirse) işte onlar zalim olanların ta kendileridir” diye vahyettik.” (Kur'ân Yolu, 5:45). Bu*

kıssadaki âyetler kıssanın temelini oluşturmaktadır. Özetle şunu söylemek mümkündür: Kıssalar, İslam hukuku ile sıkı bir ilişki içerisinde. Kur’ân’da yer alan kıssaların her yönüyle İslam’ın mesajlarını taşıdığı âşikardır. Kıssalar, sadece Hz. Peygamber’i teselli amaçlı anlatımlar değildir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi de Kur’ân kıssalarından hüküm istinbât edileceği zaman bunların İslam şeriatına ters düşmeyecek şekilde belli kurallar dâhilinde yorumlanması gerekmektedir.

2. Süyûti’nin *el-İklîl Fi-İstinbât-Tenzîl* Adlı Tefsirinde Kur’ân Kıssalarına Yaklaşımı

Şüphesiz ki Kur’ân’ı Kerîm insanların hidâyeti için indirilmiş bir kitaptır. Yaklaşık yirmi üç yılda tedricen inen Kur’ân âyetleri, ahlâki bir toplum inşa etmek için çeşitli anlatım üsluplarıyla muhataplarına seslenmiştir. Bu anlatım tekniklerinden birisi de Kur’ân kıssalarıdır. Kur’ân kıssaları, Makâsıdu’ş-şerîa olarak da adlandırılan insanın canını, dinini, malını, neslini ve aklını koruma şeklinde beş temel amacı ifade eder. (Yavuz, 2009, s.114). Tefsir kaynakları incelendiğinde Kur’ân kıssalarının farklı şekillerde yorumlandığını görmek mümkündür. Bu çalışmada, örneklerine az rastlanılan bir konunun önemi üzerinde durulacaktır. Süyûti’nin *el-İklîl* adlı eserinden örnekler sunarak Kur’ân kıssalarının nasıl te’vîl edildiğini ortaya koymuş olacağız.

Bu başlık altında; Hz. Âdem, Hz. Yûsuf, Ashâb-ı Kehf, Hz. Âişe, Hz. Mûsâ ve Hz. İbrâhim kıssalarından örnekler sunarak müellifin bu farklı metodu açık bir şekilde görülecektir. Şimdi konunun iyice anlaşılması için örnek âyetler ele alınacaktır:

فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا.

“Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü.” (Kur’ân Yolu, 7:22). Süyûti, bazıları tarafından bu âyetten yola çıkarak içkinin tadına bakanın da âsi hükmünde olduğunu beyân eder. (Süyûti, 1971, s.126). Süyûti, Hz. Âdem kıssasının geçtiği A‘râf sûresindeki bu âyetten yola çıkarak hüküm istinbât etmiştir.

وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُنمِّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَغْفُوبَ كَمَا آتَمَّتْهَا عَلَىٰ أَبِيكَ مِنْ قَبْلُ
إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ.

“Anlaşılan böylece rabbın seni seçecek, sana rüyada görülenlerin yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrâhim ve İshak’a nimetini tamamladığı gibi sana ve Ya‘kûb soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Kuşkusuz rabbın çok iyi bilendir,

hikmet sahibidir.” (Kur'ân Yolu, 12:6). Süyûti, Yûsuf (a.s) kıssasındaki bu âyetin, dedenin baba sayılmasına delil olduğunu beyân eder. (Süyûti, 1971, s.153).

قَالُوا يَا أَبَاتَنَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا.

“*Ey babamız! Biz yarışmak için uzaklaşmıştık ta Yûsuf'u eşyamızın yanına bırakmıştık.*” (Kur'ân Yolu, 12:17). Süyûti, bu âyeti, müsâbakaların (yarışmaların) meşruluğuna dâir delil olduğu şeklinde te'vîl eder. Ayrıca âyette, spor, yarış ve antrenman gibi fiziki egzersizlerin caizliği söz konusudur. (Süyûti, 1971, s.153).

وَجَاءت سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرَى هَذَا غُلَامٌ وَأَسْرُوهُ بِضَاعَةً.

“*Böyle derken (onlara) bir kervan çıkageldi. Aralarındaki suçularını (sudan sorumlu olan görevli kişileri) gönderdiler. Adam su kovasını kuyuya bıraktı; “Müjdeler olsun! İşte biz bir oğlan (erkek) çocuğu bulduk!” dedi. Onu (Yusuf'u) alıp bir ticaret metâ'ı (malı) şeklinde sakladılar.*” (Kur'ân Yolu, 12:19). “*Mısır'da onu (Yusuf'u) bir hiç pahasına, az bir paraya karşılık birkaç dirheme sattular. Zaten kendisine pek değer vermemişlerdi.*” (Kur'ân Yolu, 12:20) beraber ele alarak hüküm istinbât etmiştir. İbnü'l Feres ve diğerleri şöyle yorumladılar: “*İnsanlar bu âyetlerden Lukâta (buluntu mal) hükümlerini çıkardılar.*” Bu âyetlerden yola çıkarak lukâta'nın alınıp terk edilmeyeceği hükmünü çıkardılar. Süyûti, Allah'ın şu kavlından; هَذَا غُلَامٌ “*İşte bir oğlan çocuğu!*” bulunan lukâta'nın küçük çocuk olduğu ve bu ona hâs bir durum olduğunu, büyük şahısların bulunması durumunda lukâta dışında kalacağı şeklinde bir te'vîl yapar. Aynı şekilde âyette zikrolunan şu ifade; وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الدِّئْبُ “*Korkarım ki kurt onu yer*” (Kur'ân Yolu, 12:13) gösterir ki bu durum küçüklere hâs bir durumdur. Allah'ın şu sözüne göre de; وَشَرُّهُ بِثَمَنِ بَخْسٍ “*Mısır'da onu bir hiç pahasına, birkaç dirheme sattular.*” Lukâta'nın hür kabul edileceği anlaşılmaktadır. (Süyûti, 1971, s.154).

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أُحْمَلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبْنَأُ بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ.

“*Kendisiyle birlikte zindana (hapishaneye) iki delikanlı (genç) daha girdi. O gençlerden biri (Yusuf'a); “Ben rüyamda şarap yaptığımı gördüm” dedi. Diğer kişi de, “Ben de başımın üstünde bir ekmeği taşıdığımı gördüm. (Başımın üzerindeki ekmekten) kuşlar gelip ondan yiyordu. Bunun te'vîlini bize haber et. Şüphesiz ki biz seni bu işlerden anlayan biri olarak görmekteyiz” dedi.* (Kur'ân Yolu, 12:36). Süyûti, bu âyetin, rüya tabirinde bir asıl, temel teşkil ettiğini beyan eder. (Süyûti, 1971, s.154).

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ.

“Melik dedi ki (Rüya yorumcularına): “Rüyamda yedi zayıf ineğin yedi semiz şeklindeki ineği yediğini gördüm.” (Kur’ân Yolu, 12:43). Yine bu âyetten inkarcının rüyasının sahil olabileceğini ve müşriklerin başındakine de “kral” denilebileceği şeklinde hükümler çıkartır. Rüyâ kelimesini söylememiz, bütün görülen her şeye rüyâ ismi verileceği anlamında değildir. Çünkü sahil veya ta’bir edilebilecek şeylere rüyâ denilir. Onlar; قَالُوا أَصْغَاتٌ أِخْلَامٍ Adamlar, “Bunlar karışık birer düştür. Biz böyle düşleri yorumlamayı bilmemiz mümkün değildir” dediler. (Kur’ân Yolu, 12:44). O halde rüyâ kelimesi görülüp yorumlanabilecek olaylar için kullanılır. (Süyûti, 1971, s.155).

قَالُوا نَفَقْدُ صَوَاعِ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ جِمْلٌ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ.

“Melik’in su kabını aramaktayız; onu bulup getirene ödülümüz (bir deve yükü bahşişimiz) var” şeklinde cevap verdiler. Kendilerinden birisi şöyle dedi: “Ben söylenen bu söze kefil olurum.” (Kur’ân Yolu, 12:72). Süyûti, bu âyetin; cuâle¹, teminat ve kefalette asıl olduğunu beyân eder. (Süyûti, 1971, s.156). Görüldüğü üzere Süyûti bu âyeti te’vil ederken fıkha ait olan terimlere işaret eder. Detaya inmeden yüzeysel bir şekilde yorumlamada bulunur.

وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسْفَىٰ عَلَىٰ يُونُسَفٍ وَأَبْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ.

“Onlardan yüzünü çevirdi, (“Âh Yüsufum! İçim yanar!” diyordu. Bunun sonunda (Yusuf’a olan) üzüntüsünden gözlerine bir boz (gözleri görmez bir hale) geldi. Artık bundan sonra kederini içine hapsediyordu.” (Kur’ân Yolu, 12:84). Süyûti, İbnü’l Feres’in bu âyete getirdiği te’vilden yola çıkarak ölüye ağlamanın câiz olduğunu söylemiştir. (Süyûti, 1971, s.156).

وَإِذِ اعْتَرَفْتُمُوهُمْ وَمَا يُعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأَوْا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مَرْفَقًا.

“Madem siz kendilerinden ve Allah’tan başka harici varlıklara tapmakta oldukları şeylerden uzaklaştınız, o halde bir sığınağa (mağaraya) geçip yerleşin ki, Rabbiniz sizlere rahmetini yayıp versin; işinizde sizler için bir fayda ve kolaylık versin.” (Kur’ân Yolu, 18:16). Süyûti, bu âyetin, inzivâya çekilme ve zulümden

¹ **Cuâle:** Yapılması istenen bir iş mukabilinde ücret taahhüt etme, mükâfat vaadinde bulunma, bu iş karşılığında vaad edilen ücret ve mükâfat anlamında kullanılan fıkıh terimi. (TDV. İslâm Ansiklopedisi, Cuâle maddesi)

kaçmanın meşrû olduğuna dâir delil olduğunu beyân eder. Ayrıca fesat zamanlarında yani ahlâki çöküntünün olduğu bir zamanda insanlardan uzaklaşp mağaralarda ve dağlarda yaşamının meşruluğuna dikkat çekerek âyeti te'vil eder. (Süyûti, 1971, s.170). Görüldüğü üzere Süyûti, Kehf sûresindeki Ashâb-ı Kehf kıssasında yer alan bu âyetten hükümler istinbât etmiştir.

فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكى طَعَاماً فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا.

“Şimdi sizler içinizden bir kişiyi şu gümüşten olan paranızla şehre gönderin de bir baksın. Yiyeceğin en güzelini ve en temiz olanından size ondan erzakınızı getiriversin. Ayrıca çok dikkatli davransın da sakın burada olduğumuzu hiç kimseye belli etmesin.” (Kur'ân Yolu, 18:19). Süyûti, bu âyetin; vekâlet ve vekillikte asıl olduğunu beyân eder. İbnü'l Arabî (öl. 543/1148) şöyle der: “Bu âyet, vekâlet için kuvvetli bir delildir.” (Süyûti, 1971, s.170).

وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

“Keşke bahçesine girdiğinde, ‘Mâşallah! Güç yalnızca Allah’ın elindedir’ deseydin ya!” (Kur'ân Yolu, 18:39). Süyûti, bu âyette; güzel ve hoş olan bir şey görüldüğünde bu kavlin söylenmesinin müstehap olduğuna dâir delil olduğunu beyân eder. İbnü'l Arabî'nin (öl. 543/1148) naklettiği üzere; “Mâlik b. Enes bu âyeti, her eve girildiğinde okunmasının müstehap olduğuna dâir delil olarak getirmiştir. (Süyûti, 1971, s.171).

Allah, Kehf sûresinde, iman etmeyenlerin cehennemdeki durumuyla iman edenlerin cennetteki durumlarını zikrettikten sonra burada yer alan bu iki grubun durumuna uygun olarak birini imanın,(teslim olmanın) diğeri küfrün (yüz çevirmenin) mümessili iki kişinin inanç ve davranışlarını örneklendirmiştir. Süyûti de burada anlatılan kıssadan hükümler istinbât etmiştir.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَتِيهِ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقْبًا

“Bir zaman Mûsâ genç arkadaşına, “İki denizin birleştiği noktaya varmadığımız müddetçe veya bu yolda yıllarca yürümedikçe durup istirahat etmeyeceğim” demişti.” (Kur'ân Yolu, 18:60). Süyûti, bu âyette; yardımcı ve yoldaş edinmenin, yolculukta hizmetçi edinmenin, ilim talep etmek için yolculuk yapmanın, bir âlimden ilmini artırması, yolculuk için azık almada bir beis olmadığına dâir bir

delil olduğuna işaret eder. Süyûti'ye göre bu durum, tevekkül ile çelişmez. (Süyûti, 1971, s.171).

Farklı beyanlar bulunmakla birlikte müfessirlerin çoğunluğuna göre, kıssada yer alan Mûsâ'dan maksat, İsrâiloğulları topluluğuna peygamber olarak gönderilmiş Mûsâ peygamberdir. Genç adamın da uzun bir vakit Hz. Mûsâ'nın emri altında yer almış, kendisinden ilim tahsil etmiş ve Hz. Mûsâ'nın vefatından sonraki dönemde İsrâiloğullarının başına peygamber (nebi) olarak geçmiş Yûşâ b. Nûn'dur. Bu kıssada geçen diğer şahsın hüviyetine dair Kur'ân'da herhangi bir bilgi verilmemiştir. Sadece Kehf/65. âyette: “Kullarımızdan bir kul” ifadesi mevcuttur. Âlimlerin genel görüşüne göre bu kıssada geçen şahıs Hızır'dır. (a.s.) (Karaman, Dönmez, Çağrıcı ve Gümüş, 2003, 3/568-572). Kehf sûresinde uzunca anlatılan bu ilim yolculuğu kıssasından müellif İmâm Süyûti hükümler istinbât etmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ. لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ. وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ.

“O çirkin iftirayı ortaya atanlar içinizden bir topluluktur. Bu olayın sizler için kötü (aleyhinize) olduğunu düşünmeyin, bilakis bu hakkınızda hayırlıdır. Kendilerinin her biri işlediği günahları yüklenecektir. Kendi içlerinden günahın bu büyüğünü üstlenen her kimse için ise (ahirette) büyük bir azabı vardır. (Kur'ân Yolu, 24:11). Süyûti, nüzul sebebi olarak bu âyetin, kendisine zinâ suçu isnat edilen (kazf) Hz. Aişe'nin berâati hakkında indiğini beyân etmiştir. Fukahâ, bu âyeti, Hz. Aişe'ye zinâ suçu isnat edenin öldürülmesine delil getirmişlerdir. Çünkü söz konusu şahsın yalancılığı kesin olarak sabit olmuştur. Âlimler Hz. Aişe'ye zinâ suçu isnat etmenin (kazf) küfür olduğunu söylemişlerdir. Allah Teâlâ: “Sübhânallah, bu apaçık görünen bir iftiradır” demiş olsaydınız ya!” (Kur'ân Yolu, 24:16) buyurmuştur. (Süyûti, 1971, s.190).

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فِإِذَا خَفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعَلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ.

“Mûsâ'nın annesine, “Onu emziriver. Başına bir olay gelmesinden kuşku ettiğinde onu (Mûsâ'yı) nehre (nile) bırak. Korkup endişelenme. Biz onu (Mûsâ'yı) sana geri getireceğiz ve onu (Mûsâ'yı) peygamberlerden bir peygamber yapacağız” şeklinde vahyettik.” (Kur'ân Yolu, 28:7). Bu âyet, Hz. Mûsâ'nın annesinin bir peygamber olduğunu söyleyenlerin delil olarak getirdikleri âyettir. Ayrıca Süyûti bu âyetten, çocuk ilk doğduğunda hayatta kalabilmesi için kendisine süt vermenin vâcip

olduğu şekilde bir hüküm istinbât etmiştir. Çoğu çocuğun süt içmediğinde hayatta kalamayacağını beyân etmiştir. Süyûti, İbnü'l Arabî'nin (öl. 543/1148) sözleriyle âyeti farklı bir açıdan değerlendirir. İbnü'l Arabî'nin şu şekilde dediğini nakleder: “Buradaki âyet, Kur'ân-ı Kerîm'in en yüce âyetlerinden birisidir. Âyetin içinde iki tane emir, iki tane nehiy, iki tane haber ve iki tane müjde vardır.” (Süyûti, 1971, s.203). Görülmektedir ki Süyûti, Kasas sûresinde Hz. Mûsâ'nın kıssasının geçtiği âyetlerden çeşitli hükümler istinbât etmiştir. Bu hükümlerin bazen sebeplerini de zikretmiştir.

وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَى قَالَ يَا مُوسَى إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ.

“Şehrin diğer tarafından bir adam koşar halde Mûsâ'nın yanına geldi de ve dedi ki: “Ey Mûsâ! Şehrin ileri gelenleri (büyükleri) seni öldürmek (yok etmek) için durumunu konuşuyorlar. Hemen çıkıp git! Buna inan ki ben senin hakkında iyiliğini isteyen kişiyim.” (Kur'ân Yolu, 28:20). Âyetin te'vilinde Süyûti, Kurtûbî'nin (öl. 671/1273) görüşünü esas alır. Kurtûbî ve diğerleri bu âyeti, bir maslahat için gıybetin câiz olduğuna dâir delil olarak getirmişlerdir. (Süyûti, 1971, s.203).

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ.

“Kızlardan biri babasına: “Ey Babacığım! Onu bir ücret karşılığında tut. Çünkü ücret mukabilinde çalıştıracacağın en iyi kişi, güçlü ve güvenilir bir kişinin olmasıdır.” dedi.” (Kur'ân Yolu, 28:26). Süyûti, bu âyeti, icâre'nin meşrûluğuna dâir delil olarak getirmiştir. (Süyûti, 1971, s.203).

فَبَشِّرْ نَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ

“Bunun üzerine ona akıllı ve iyi huyda olan bir erkek çocuğun olacağını müjdeledik.” (Kur'ân Yolu, 37:101). Süyûti, bu âyetten yola çıkarak peygamberlerin rüyasının vahiy olduğu şeklinde bir te'vilde bulunmuştur. Ayrıca her sözde “İnşâllah” demenin de hükmünü ortaya çıkartmaktadır. Bazıları da bu kıssayı, her kim oğlunu kurban olarak kesmeyi adarsa kendisine bir koyun kesmenin vacip olduğu hükmüne delil getirmişlerdir. (Süyûti, 1971, s.218). Süyûti, âyeti te'vil ederken bir sonraki âyeti göz önünde bulundurmıştır. Akabindeki âyette Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Çocuk, (İsmail) babasıyla birlikte iş yapacak yaşa geldiğinde babası kendisine, “Yavrucuğum! Rüyamda seni kestiğimi (boğazladığımı) gördüm. Hele bir düşün bakalım. Bu iş hakkında ne dersin?” (İsmail) şöyle cevap verdi: “Babacığım! (Allah tarafından) sana emir olunan şeyi yap; inşâllah beni (oğlunu) sabredenlerden bulacaksın.” (Kur'ân Yolu, 37:102).

وَقَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ.

“Biz, oğluna (İsmail’e) bedel ona (İbrahim’e) büyük bir kurbanlık (kesilecek) verdik.” (Kur’ân Yolu, 37:107). Süyûti bu âyeti yorumlarken âyetin hadislerle tefsir edildiği ve buradaki kurbanın bir koç olduğunu beyan eder. Bundan dolayı Mâlikîler bu âyeti, küçükbaş (koyun) hayvanın kurban edilmesinin büyükbaş (deve) hayvandan daha faziletli olduğuna dâir delil olarak getirmiştir. (Süyûtî, 1971, s.218).

Süyûtî, *el-iklîl* adlı eserinde örneklerini verdiğimiz bu bölümde Kur’ân kıssalarından hüküm istinbât etmiştir. Çok nadir görülen kıssalardan hüküm istinbât etme, Süyûtî’nin bu eserinde görmek mümkündür. Bazı âyetlerde yüzeysel olarak hükümleri belirtirken bazı yerlerde ise detaya inerek istinbât ettiği hükümleri açıklamıştır. İstinbât ettiği hükümleri beyân ederken bir kısım yerlerde kendi görüşüne yer vermeden müfessirlerin görüşlerini aktarmıştır. Açıkça anlaşılıyor ki Süyûtî, Kur’ân kıssalarını sadece edebî-ahlâkî yönden ele almamıştır.

Sonuç

Kur’ân kıssaları, insanlığa mâzi, muzâri ve gelecek tasavvurunu oluşturmada önemli katkılar sunmaktadır. Kıssalar, sadece mâziyi yansıtmakla kalmayarak gelecekle ilgili hükümlere kaynaklık eder. Kişilerin ve toplumların, lehlerindeki ve aleyhlerindeki hükümleri taşıma açısından da içerisinde fikhi hükümler ihtiva eder. Kıssalara muhaddisler, tasavvufçular, dilciler, tarihçiler, edebiyatçılar, sosyologlar kendi açılarından bakarken, ahkâm ile ilgilenen müfessirler de kendi açılarından yaklaşmışlardır. Süyûtî de kıssalara daha çok ahkâm yönünden bakmaya çalışmıştır.

Kur’ân’ın önemli bir yekününü oluşturan kıssaların, hüküm bâbında ictihâdî mesâilde birer kaynak olduğu görülmektedir. Kıssalar, ibretlik olaylardan ders çıkarılması, ahlâkî ilkelere işaret etmesi yanında hukuki alana da kaynak teşkil eder. Bu çalışmada, kıssalardan, İslâm hukuku alanında hükümler çıkarıldığı kanaatine varılmıştır.

Süyûtî, *el-iklîl* adlı eserinde kıssaları, İslâm hukuku çatısı altında değerlendirmiştir. Yer yer kıssalarda yer alan ahlâkî ilkelere de vurgu yapmıştır. Bu eser, Ahkâm tefsiri şeklinde kaleme alınmasından dolayı, ahlâkî ilkelere de çok şer’î hükümler ihtiva eder. Süyûtî, bireysel ve toplumsal yaşamla ilgili hukuki

düzenlemelere işaret ederek, kıssaların hukuka kaynaklık ettiğini *el-İklîl* adlı eserinde ifade etmiştir. Müellifimiz, bu bağlamda kıssalardan hüküm istinbât ederek, kıssaların İslam Hukuku ile olan ilişkisini tekrardan hatırlatmıştır.

Süyûti, kıssalardan hüküm istinbât ederken çoğu yerde detaya inmeksizin temel kaidelere işaret etmiştir. Şer'i bir hükmün çıkarılacağı âyetleri zikrederek çoğu yerde tek bir cümleyle te'vilini beyân eder. Süyûti'nin amacı, kıssalardan yola çıkarak şer'i hüküm ilmihâli oluşturmak değildir. Asıl amacı, kıssaların, İslâm hukukuna temel teşkil ettiğini göstermektir. Eserde konuya dair örnek verilebilecek daha fazla âyet vardır; fakat konu genel çerçevede ele alındığından yukarıdaki âyetlerle sınırlandırıldı.

Eserdeki örneklerden yola çıkarak Süyûti'nin fıkıh alanında mütekellim metodunu benimsediğini söylemek mümkündür. Fıkhi konularda Şafii mezhebine mensup olmakla birlikte, İmam Şâfii'nin mukallidi değil, içtihadında onun yöntemini benimsemiştir. Ayrıca Süyûti eserinde, kıssalardan hüküm istinbât ederken dikkat ettiği bazı hususlar vardır. Örneklerden de anlaşılacağı üzere Süyûti, hükümlerin detaylarına fazla inmemiştir. Burada en çok dikkat ettiği husus ise kıssalardaki hükümlerin, Kur'ân'da yer alan diğer sahih ahkâmlara ters düşmeyecek şekilde te'vil etmesidir. Dikkat ettiği ikinci bir husus ise sahih sünnetle gelen haberlere aykırı düşecek şekilde hüküm istinbât etmemiştir. Nitekim Süyûti, kaleme aldığı eserlerin çoğunda Kur'ân ve Sünnet'e önem atfetmiştir. Sırf kıssalardan hüküm çıksın gayesi içerisinde olmamıştır. Ayrıca kıssalarda yer alan âyetlerin siyâk ve sibakına bakarak, hükmün geçersiz kılındığına dair karineler mevcut ise veya anlatılan kıssanın sonunda konuyla ilgili bir lanetleme, gazap ifadesi varsa o kıssalardan hüküm istinbât etmemiştir. Netice itibarıyla İslâm hukukunun temel kaynağı Kur'ân'dır. İçinde yer alan kıssaların da her yönüyle bir değer teşkil ettiğini İmam Süyûti eserinde açıkça göstermiştir. Unutulmaması gereken bir husus ta başta İslâm hukuku olmak üzere tüm İslâmi ilimlerin ihtiyaç duyacağı kavram ve kâideleri, Kur'ân'da bulmak mümkündür.

Kaynakça

Abay, M. (2007). *Kur'ân Kıssaları*. İstanbul: Ensar Neşriyat.

Abdulbâki, M. F. (2007). *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Kâhire: Dârü'l Hadis.

- Bakkal, A., Teber, H. (2021). “Gayesi Bakımından Mucize Çeşitleri”. *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, (6/3), 1174-1213. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1898688>
- Câbirî, M. Â. (2013). *Kur’ân’a Giriş*, çeviren: Muhammed Çoşkun. İstanbul: Mana Yayınları.
- Çelik, A. (2001). “Kur’ân’da ‘Tevhîd’e Delâlet Eden Semantik Alanlar”. *EKEV Akademi Dergisi*, (III/2), 121-137. Erişim Adresi: <http://isamveri.org/pdfdrg/D01777/2001>
- Demir, Ş. (2015). *Mitoloji Kur’ân Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- el-İsfehânî R. (2010). *Müfredat*. çeviren: Yusuf Türker. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Gökkır, B. (2019). “Tevhid İnancı ve Vahdet Anlayışının Kur’an’daki Temelleri. *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber, Tevhid ve Vahdet” Sempozyumu*, Samsun, 39-48.
- Görgün, T. (1998). Kur’ân Kıssalarının Anlam ve Değeri. IV. Kur’ân Haftası Kur’ân Sempozyumu, (59/20), Ankara. Erişim Adresi: <http://isamveri.org/pdfdrg/D064209/1998/1998>
- Güler, M. N. (1998). *Kıssa ve Hukuk-Kur’ân Kıssalarının Anlam ve Değeri*. IV. Kur’ân Sempozyumu, (59/113), Ankara: Fecr Yayınları.
- Güneş, A. (2005). *Kur’ân Kıssaları ve Medeniyetlerin İnşası*. İstanbul: Gündönümü Yayınları.
- İbn Fâris, A. (1991). *Mu’cemü Mekâyisi’l-Luga*. (5 Cilt). Beyrut.
- İbn-i Manzûr, M. (1993). *Lisânü’l-‘Arab*. (15 Cilt). Beyrut: Dâru Sâdır.
- Karaman, H. (2006). *Ana hatlarıyla İslam Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Karaman, H.; Dönmez, İ.; Çağrıncı, M.; Gümüş, S. (2003). *Kur’ân yolu Türkçe Meâl ve Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Kayacan M. (2013). *Peygamberlere Karşı Tavırlar ve Sonuçları*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Kılıç S. (1993). *Mitoloji Kitab-ı Mukaddes ve Kur'ân'ı Kerîm*. İzmir: Nil Yayınları.
- Kutup S. (2014). *Kur'an'da Edebi Tasvir*. çeviren: Kamil M. Çetiner. İstanbul: Eka Yayınları.
- Sartam, E. (2002). *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*. çeviren: Hasan Nureddin. İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Süyûtî, C. (1967). *Hüsni'l-Muhadara fî Târih-i Mısır ve'l-Kâhire*. tahkîk: Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm. (1 Cilt), Kâhire: Dâru İhyâi Kütübi'l-Arabiyye.
- Süyûtî, C. (1971). *el-İklîl fî İstinbâtî't-Tenzîl*. tahkik: Seyfeddîn Abdülkâdir el-Kâtib. Beyrût-Lübnân: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Şengül, İ. (1996). Kur'ân Kıssalarının Tarihi Değeri. *Diyanet İlmi Dergi*, (32/4), 63-91. Erişim Adresi: <http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D00033%5C1996>
- Şimşek, S. (1993). *Kur'ân Kıssalarına Giriş*. İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Turgay, N. (2002). İlmi Tefsir. *Diyanet İlmi Dergi*, (38/1), 93. Erişim Adresi: <https://dergi.diyanet.gov.tr/makaledetay.php?ID=19787>
- Özkan, H. (2010). Süyûtî. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (38/188-198). Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/suyuti>
- Yavuz, Ö. F. (2009). Kur'ân'ın Temel Amaçlarının İfade Edilmesinde Bir Anlatım Tekniği Olarak Kıssa'nın Rolü. *Milel-Nihal, İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, (6/1), 114. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milel/issue/10457/128021>
- Yıldırım, S. (1979). Kur'ân-ı Kerîm'de Kıssalar. *Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, (3/1-2), 37-63. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/atauniilah/issue/2745/36597>
- Zuhayli, V. (1992). *el-Kıssatü'l-Kur'ân'iyye*. Beyrut: Dâru'l-Hayr.